

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2019|001 VAN 17 JANUARI 2019

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMINGEN ALS MONUMENTEN VAN ZEVEN GRAFTEKENS IN DE VLAAMSE RAND, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 13 NOVEMBER 2018

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 17 januari 2019 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 13 november 2018 zeven adviesvragen van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, met betrekking tot funerair erfgoed in de Vlaamse Rand. Het betreft de voorlopige beschermingen als monumenten van het grafteken Pincket in Grimbergen, het graf en grafteken Van Cotthem in Sint-Pieters-Leeuw, het graf en grafteken Gelders in Vilvoorde, het graf en grafteken Jan Poot in Vilvoorde, het graf en grafteken Deschuyffeleer in Wemmel, het graf en grafteken Coppin-Van Geetsom in Zaventem en het familiegraf en grafteken Derscheid in Zaventem.

De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige beschermingen, met name: (a) de ministeriele besluiten tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistraties, (c) de afbakeningsplannen en (d) de inhoudelijke dossiers.

2. Het pakket van zeven graftekens behoort tot de thematisch-geografische beschermingscampagne 'funerair erfgoed in de Vlaamse Rand'. Binnen deze campagne werden reeds vijf individuele kunstenaarsgraven en twee calvaries ter bescherming voorgedragen. Daarnaast wordt werk gemaakt van de bescherming van 16 bijzonder vormgegeven individuele graftekens, waaronder de zeven die nu worden voorgelegd. Tot slot wordt ook de bescherming van vier Brusselse begraafplaatsen gepland.

De commissie merkt op dat de beschermingscampagne 'funerair erfgoed in de Vlaamse Rand' volop lopende is, terwijl op heden een ruimere visie op het waarderen, selecteren en beschermen van funerair erfgoed ontbreekt. De inhoudelijke dossiers stellen hieromtrent: *"Het eerste hoofdstuk is een onderzoeksrapport met een historisch overzicht van het thema, waardenstellingen en selectiecriteria. Het vormt de basis voor een criterionota die in opmaak is en in 2019 verwacht wordt. De criterionota zal de ruimere visie op beschermen van funerair erfgoed mee bepalen."* De commissie betreurt deze (omgekeerde) werkwijze.

Gezien de bemerkingen in onderstaand advies en de bemerkingen uit voorgaande adviezen met betrekking tot het funerair erfgoed in de Vlaamse Rand¹, vraagt de commissie met aandrang dat nieuwe beschermingsvoorstellen zouden worden ondersteund door de beloofde criterionota. Deze criterionota dient specifiek in te gaan op de waardestelling van het funerair erfgoed en de manier waarop de betekenis, erfgoedwaarden en selectiecriteria per beschermingsvoorstel worden afgewogen, vertrekkend vanuit hun ruimere context.

¹ VCOE 2018 070 – Advies bescherming Vlaamse Rand pakket funerair erfgoed en VCOE 2018 068 – Advies bescherming Vlaamse Rand pakket calvaries.

3. De artikels 1 van de ministeriële besluiten leggen de voorlopige beschermingen als monumenten vast en verwijzen tevens naar de afbakingsplannen en de fotoregistraties die als bijlagen bij de beschermingsbesluiten werden gevoegd.

De afbakening van de zeven graftekens wordt beperkt tot hun voetafdruk. De inhoudelijke dossiers verduidelijken dat het bouwkundig relict betreft zonder verdere contextwaarde. Het is voor de commissie evenwel onvoldoende duidelijke in hoeverre de context(waarde) van de individuele graftekens nader werd onderzocht. Enkel het dossier voor het grafteken Deschuyffeleer vermeldt: *“Er zijn op de begraafplaats geen andere beschermenswaardige graftekens aanwezig.”* Volledigheidshalve merkt de commissie op dat op de begraafplaats van Wemmel wel een calvarie staat, die eerder ter bescherming als monument werd voorgedragen.²

In dit verband wijst de commissie er op dat de graftekens Poot en Gelders zich situeren op de stedelijke begraafplaats van Vilvoorde. Deze is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed en hier zijn meerdere vermeldenswaardige grafmonumenten te vinden.³ En het grafteken Coppin-Van Geetsom ligt op de begraafplaats van Zaventem (Kerkhoflaan), die tevens vastgesteld werd als bouwkundig geheel met meerdere waardevolle grafmonumenten.⁴ Het dossier voor dit grafteken geeft expliciet aan: *“Samen met de andere graftekens van de leerlooieresfamilies Feldheim en Quitmann heeft het grafteken Coppin-Van Geetsom een bijzondere historische en visuele contextwaarde op de begraafplaats van Zaventem.”* Deze ‘historische en visuele contextwaarde’ wordt evenwel niet door het beschermingsvoorstel en de beschermingsperimeter gevat. De commissie vraagt daarom een verdere bescherming van de begraafplaatsen van Vilvoorde, Zaventem en Wemmel te onderzoeken. Dit zou een meerwaarde kunnen zijn voor de bescherming van de individuele graftekens.

4. De artikels 2 van de ministeriële besluiten verwijzen naar de erfgoedwaarden van de te beschermen monumenten en beschrijven tevens de erfgoedkenmerken en –elementen van de graftekens.

	Historisch	Architecturaal	Artistiek	Volkskundig
Graftekens Pincket			x	
Graf en graftekens Van Cotthem	x	x	x	x
Graf en graftekens Gelders	x	x	x	
Graf en graftekens Poot	x		x	x
Graf en graftekens Deschuyffeleer	x	x	x	x
Graf en graftekens Coppin-Van Geetsom	x	x	x	
Graf en graftekens Derscheid	x	x		

Overzicht toegekende erfgoedwaarden.

De commissie merkt op dat het grafteken Pincket enkel een artistieke waarde wordt toegekend.

² De commissie adviseerde de bescherming ongunstig, zie VCOE 2018 068 – Advies bescherming Vlaamse Rand calvaries.

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70482>

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/127119>

Volgens het inhoudelijk dossier is het grafteken *“meer als een kunstwerk geconcipieerd dan als grafteken”*. Het is voor de commissie niet geheel duidelijk in hoeverre dit grafteken past binnen een beschermingspakket van *‘historische en architecturaal bijzonder vormgegeven’* of *‘artistieke en historisch beschermenswaardige’* graftekens. De commissie vraagt de selectie en erfgoedwaarde van het grafteken Pincket verder te onderbouwen.

Hetzelfde geldt voor het grafteken Derscheid. Hoewel dit wordt omschreven als *“een uniek vormgegeven grafteken”* wordt de artistieke waarde niet toegekend, *“omdat de producent van de beeldhouwde grafurne niet bekend is”*. De commissie kan zich niet in deze motivering vinden en vraagt alsnog de artistieke waarde toe te kennen.

In de beschrijving van de architecturale waarde van het grafteken Coppin-Van Geetsom wordt verwezen naar de *“invloed van de Brusselse grafmakersateliers en het Brusselse funeraire smaakoordeel op de ontwikkeling van de funeraire vormgeving in Vlaanderen”*. De commissie merkt op dat dit niet verder wordt geduid in het inhoudelijk dossier. Het inleidend hoofdstuk verwijst enkel naar het eigen karakter en graftypologieën van Brusselse begraafplaatsen in de Vlaamse Rand (afzonderlijk thema). De commissie vraagt dit verder te duiden.

5. De beheerdoelstellingen zijn opgenomen in de artikels 3 van de ministeriële besluiten. De commissie merkt op dat deze voor alle zeven graftekens in algemene termen uitgaan van het behoud van de graven en graftekens. De beheerdoelstellingen bieden verder weinig houvast wat betreft het onderhoud van de grafzerken, de opschriften en de beeldhouwwerken. De commissie vraagt aldus om de beheerdoelstellingen op dit punt concreter uit te werken.

Voor het grafteken Derscheid vraagt de commissie hierbij specifiek aandacht voor het afbrokkelen van de tekstplaat op de grondplaat. Voor het grafteken Pincket is geen sprake van bijzettingen en menselijke resten. De commissie vraagt te verduidelijken waarom ‘verdere bijzettingen’ worden opgenomen als beheerdoelstelling.

6. De artikels 4 van de ministeriële besluiten formuleren de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van de te beschermen monumenten. De commissie kan deze voorschriften ondersteunen.
7. De commissie ondersteunt tevens de toelatingsplichtige handelingen opgenomen in de artikels 5 van de ministeriële besluiten.
8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monumenten van het grafteken Pincket in Grimbergen, het graf en grafteken Van Cotthem in Sint-Pieters-Leeuw, het graf en grafteken Gelders in Vilvoorde, het graf en grafteken Jan Poot in Vilvoorde, het graf en grafteken Deschuyffeleer in Wemmel, het grafteken Coppin-Van Geetsom in Zaventem en het familiegraf en grafteken Derscheid in Zaventem.

De commissie vraagt voor alle zeven beschermingsdossiers:

- De ruimere visie op het waarderen, selecteren en beschermen van funerair erfgoed te duiden in een criterianota;
- Te verduidelijken in hoeverre de context(waarde) van de individuele graftekens nader werd onderzocht;
- De beheerdoelstellingen concreter uit te werken met betrekking tot het onderhoud van de grafzerken, de opschriften en de beeldhouwwerken.

Daarnaast vraagt de commissie:

- Een verdere bescherming van de begraafplaatsen van Vilvoorde, Zaventem en Wemmel te onderzoeken;
- De selectie en erfgoedwaarden van het grafteken Pincket verder te onderbouwen;
- De selectie van het grafteken Derscheid verder te onderbouwen en de artistieke erfgoedwaarde toe te kennen;
- De architecturale waarde van het grafteken Coppin-Van Geetsom verder te duiden wat betreft de invloed van Brusselse grafmakersateliers.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter